

Dīvān Mehmed Rešīda

Šaćir Sikirić

MEDU RUKOPISIMA Gazi Husrev-begove biblioteke (br. I-3384) nalazi se rukopis,¹ čiju prvu polovicu sačinjava zbirka pjesama našeg pjesnika, Sarajlije Mehmed Rešīda. U drugom dijelu je prepis poznatog političkog spisa “Hābnāme” od turskog pisca Uveysija, u kome on iznoseći jedan san nastoji da prikaže teške prilike u raznim periodima istorije i upozori turske državnike da se uzdrmano tursko carstvo još uvijek može spasiti.²

Na prvoj stranici rukopisa stoji napisano دیوان رشید بوسنوی. To je zapravo bilježnica u kojoj su na 27 nepaginiranih listova veličine 21 x 10 lijepim nestalikom ispisane pjesme Mehmeda Rešīda. Da ovaj rukopis nije autograf, vidi se po tome što u njemu ima dosta pogrešaka prepisivača.

Bližih podataka o Mehmedu Rešīdu nisam mogao naći. M. E. Kadić ga u svojoj “Kronici” na više mjesta spominje i navodi neke njegove pjesme (sv. IV, 270–275 /2; V, 4, 52, 65, 66 i 80). Nekad ga naziva Rušdijom, a nekad Rešīdom, ali je sigurno da mu je pjesničko ime Rešīd kako se

¹ Ovaj rukopis je bio vlasništvo H. M. Merhemića, koji ga je, kako se vidi iz vlastoručne bilješke na unutarnjoj strani korica, poklonio Mehmedu Handžiću pa je poslije njegove smrti sa ostalim djelima njegove knjižnice otkupljen za Gazi Husrev-begovu biblioteku.

² V. G. Flügel, Die arabischen, persischen und türkischen Handschriften itd., sv. III, str. 77. Tu ovaj spis nosi naslov واقعه نامه ویسی افندی

to jasno vidi iz njegovih pjesama u ovom rukopisu.³ Te pjesme također svjedoče da je bio odličan poznavalac arapskog, turskog i perzijskog jezika što bi moglo poslužiti kao dokaz da se školovao u Istanbulu, jer je teško pretpostaviti da bi u svom rodnom kraju mogao steći onako temeljito znanje. U perzijskoj pjesmi na adresu tadašnjeg rumelijskog kazi askera (vrhovnog vojnog sudiju) Muhameda veli:

کهی دری متکلم شوم کهی رومی چو بلبل متونم مبدل تعلمات

tj. nekad se služim perzijskim, a nekad osmansko turskim jezikom, kao slavuj koji pjevajući mijenja melodije.

Iz Mehmed Rešidovih radova se dalje vidi da je rođen u Sarajevu i da je živio u drugoj polovini XVII i početkom XVIII stoljeća. Kada je princ Evgen Savojski, nakon pobjede austrijske vojske nad Turcima kod Sente 1679 godine, opljačkao i popalio Sarajevo (24. oktobra) pjesnik je izgubio sav, koliko se vidi, prilično veliki, pokretni i nepokretni imetak. Kasnije, za vrijeme svoga boravka u Istanbulu, (M. E. Kadić, Kronika V, 2–4) on se jednom pjesmom obraća šejhul-islam Ebū Se'īd-zāde Fejzullāh-u⁴ da mu da kakvu službu od koje bi mogao živjeti. Sa formalnog gledišta ova pjesma predstavlja vanredan artizam. Pored zajedničke rime kojom su povezani svi stihovi, u svakom se stihu među se rimuju obje polovice prvog sa prvom polovicom drugog polustiha. (مُسَمَّطٌ) Svoje materijalne teškoće, u koje je zapao, opisuje sljedećim stihovima:

³ M. E. Kadić (Kronika V, str. 66 i 80) navodi prepis jednog pisma u kojem se spominje Ismail Rušdi, koji je kao član delegacije iz Sarajeva odnio Porti mahzar u kome se traži pomoć za službenike sarajevskih džamija, čije su zaklade za vrijeme Evgenove najezde propale. Tu je po svoj prilici ime Ismail stavljeno mjesto Mehmed, jer je tada naš pjesnik boravio u Istanbulu, kojom prilikom se na šejhul-islama Fejzulah ef. obratio jednom duljom pjesmom. Osim toga priimenak Rušdi, Rešad, Rašid vrlo se često susreće uz ime Mehmed i Muhamed, a vrlo rijetko uz ime Ismail.

⁴ Rođen je u Erzerumu i potomak je čuvenog Šemsuddīna Tebrīzija. Poznat po svojoj učenosti postao je učitelj princa Mustafe koji je kasnije, kad je došao na prijestolje pod imenom Mustafa II, postavio svoga učitelja šejhul-islamom. Fejzullāh je bio častoljubiv i gramziv čovjek, pa je protiv sebe izazvao ogorčenje sultanove okolice. Bio je u dva maha šejhul-islam. Stradao je prilikom pobune u Edreni godine 1703 kada je detroniziran njegov zaštitnik Mustafa II (V. Šemsuddīn Sāmī, Kāmūsu-l-a'lām i J. Rypka, Beiträge zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des türkischen Dichters Sābit, Pragae 1924, str. 85).

برق قضای بی امان سامان دوشدی ناکهان
 سوزان اولوب هپ خامان ۵ یاندی یا قلدی نه واد
 احراق اولوب مال واوی محزون رشیدک بوسنوی
 غم کلخنده منزوی بی زاد قالش خواد و زاد
 الدن کیدوب مال کثیر ذلتده قالمشدر فقیر
 اولمش اکا پسترحصیر مأواسی خاک احتقار
 لائق کودوبیر مکرمت لطفکله فلک تربیت
 قیمت بولوردی زد صفت جسم ترابی العیار

Prevod

1. Neumoljiva munja sudbine iznenada udari pa izgorje sav imetak: izgorje kuća i bi spaljeno sve što imam.
2. Sažežen je imetak i kuća jadnoga Rešida Bosanca pa se je kukavan i bijedan sklonio u ložionici tuge.
3. Otišlo mu je iz ruku veliko imanje pa je siromah pao u bijedu, ležaj mu je hasura, a utočište tlo mizerije.
4. Daj mu podari nešto i tvojom dobrotom ga okrijepi, kako bi (njegovo) tijelo, sastavljeno od zemlje dobilo vrijednost zlata.

Pjesnik je konačno dobio mjesto mulāzima, pomoćnog nastavnika (valjda u Istanbulu), na čemu se on, spomenutim panegirikom na perzijskom jeziku zahvaljuje Muhamedu, rumelijskom kazi askeru.

Da je Mehmed Rešid jako cijenio svoga učenog zemljaka i pjesnika Sabita Užičanina,⁶ vidi se iz jedne pjesme od 70 stihova u kojoj ga on slavi. Kasnije ćemo imati prilike vidjeti da je M. Rešid i svoju "Mi'rāḡiyyu", koja se nalazi odmah na početku njegova divana, spjevao po uzoru na

⁵ U tekstu stoji چانان.

⁶ Naš zemljak i pjesnik, rođen u Užicu oko 1650, umro u Istanbulu 1712. Posebnu studiju o Sabitu i njegovoj poeziji napisao je dr. Jan Rypka, v. bilješku br. 4.

Sabitovu istoimenu pjesmu i da mu je Sabitova poezija uopće služila kao uzor. On je sigurno stajao i u ličnom kontaktu sa Sabitom.⁷ Za to mu se pružila zgodna prilika kada je Sabit boravio u Bosni kao sarajevski mulla od god. 1700–1701.

Vrlo je vjerovatno da je naš pjesnik pripadao nekom derviškom redu ne samo iz razloga što je u ono vrijeme skoro svaki učeniji čovjek bio pripadnik nekog mističkog pravca, nego nas na ovu pretpostavku upućuje činjenica što se među njegovim pjesmama nalazi jedna u slavu halife Alije, koji, kako nam je poznato, kod islamskih mistika uživa naročiti ugled. Osim toga u njegovu divanu ima jedna podulja pjesma u kojoj slavi nekog mladog šejha u koga je tek ponikla brada.⁸ I u pjesmi o Sarajevu u više stihova govori o sarajevskim tekijama i njihovim šejhovima, a naročito ističe mevlevijsku tekiju i njena šejha.⁹

Osim spomenutih panegirika (qasida) u M. Rešidovom se divanu nalazi još jedna pjesma posvećena bosanskom namjesniku defterdaru Köse Halil paši,¹⁰ zatim dolaze hvalospjevi Mehmed paši i defterdaru Mustafi i dobrodošlica bosanskom namjesniku Seifullāh (ili Sefer) paši.¹¹ Deveti stih ove pjesme je kronogram iz koga se vidi godina prvog imenovanja ovog namjesnika na Bosnu god. III4/1702.

Najdulja je u ovoj zbirci pjesma koja govori o Sarajevu. Ima 128 stihova u remel metru. U prvoj polovici pjesme pjesnik jadikuje zbog nestalnosti svijeta i promjenljivosti ljudske sreće, a u drugoj slavi ljepote Sarajeva. Prvoj polovici je naslov سرای بوسنه نک احراقی حقنده دنيلمشدر a drugoj سرای حقنده شهر.¹²

⁷ Vrlo je interesantno da je Sabit imao dva Mehmeda, koji su bili njegovi epigoni. Jedan je od njih naš Mehmed Rešid, a drugi Mehmed iz Tekfurdaga, poznat pod pjesničkim imenom Šehrī. Sa Sabitom se upoznao i od njega učio kada je ovaj bio kadija u spomenutom mjestu. (J. Rypka, o. c., str. 79 i 83). Među pjesnicima kojima je Sabit služio kao uzor Rypka ne spominje Mehmed Rešida (Rypka, o. c., str. 123 i 124).

⁸ U turskoj literaturi je ovaj predmet (تاریخ خط) često opjevan (Rypka, o. c., str. 55 i 56).

⁹ I Sabit Užičanin u svojoj poeziji pokazuje naročitu naklonost prema mevlevijskom redu (Rypka, o. c., str. 92, 93 i 111).

¹⁰ Bosanski namjesnik od 1698–1702. Bio je dobar prijatelj Sabitov (Rypka, o. c., str. 80–81).

¹¹ Bosanski namjesnik od 1702–1703 i od 1709–1710. Rodom je iz Maglaja. Vidi Sālnāmei vilāyeti Bosna iz 1293., str. 46 i Bašagić, Kratka uputa u prošlost Bosne, str. 88 i 89.

U Kronici M. E. Kadića (V, 65) nalazi se prvih devet stihova ove pjesme, a prije toga (V, 4) ima još deset stihova iz posljednjeg njezina dijela.

¹² M. E. Kadić je u svojoj Kronici (IV, 27–275–2) najprije zabilježio drugi dio pjesme, a tek onda

Sve su Mehmed Rešidove pjesme na turskom jeziku, a samo dvije i to ona koja je posvećena halifi Aliji i ona koja slavi rumelijskog kazi askera, pisane su na perzijskom. Iza ovih dugih pjesama u divanu ima alfabetskim redom rime poredanih jedanaest gazela (posljednji je valjda dodat kasnije, jer bi, prema rimi, trebalo da stoji prije). Poslije gazela slijede dva kronograma od kojih se prvi odnosi na češmu koju je u Travniku sagrađio spomenuti Halil paša, a drugi veliča nekog Jusufagu, zapovjednika čauša, koji je popravio pokvarenu vodovodnu mrežu koju je po Mostaru svojevremeno razveo Roznāmeći Hajrī.¹³

Iz navedenih podataka se vidi da je Mehmed Rešid bio u sličnom položaju kao i njegov uzor Sabit. Obojica su težili da dobiju nastavničko zvanje, sa koga se obično dolazilo na više državne položaje. Kao i svi turski pjesnici, koji su se i u tome pogledu ugledali na perzijske pjesnike, i Sabit i Mehmed Rešid su se služili panegiricima u slavu savremenih velikaša da bi popravili svoje materijalno stanje. I Mehmed Rešid i Sabit su prilikom najezde neprijatelja bili materijalno pogođeni.¹⁴ Konačno izgleda da je oba pjesnika do kraja života pratila manje-više slična sudbina te su se morali zadovoljiti mnogo skromnijim položajima od onih na koje su, svjesni svoje obrazovanosti, polagali nade.

Listajući Mehmed Rešidov divan mi ćemo se brzo uvjeriti da on, kao ni Sabit, nije originalan pjesnički talenat. To uostalom vrijedi za najveći broj turskih pjesnika koji su se ugledali na perzijske klasike nastojeći da nedostatak originalnosti misli naknade jezičkim i poetičkim virtuozeitetima. Imajući ovo u vidu, za Mehmed Rešida možemo reći da ne zaostaje mnogo za svojim savremenicima.

Ugledajući se na svoga uzora i savremenika i Mehmed Rešid se u svojim kasidama hvali i ponosi svojim vrlinama (iftihār). To se naročito vidi u perzijskoj pjesmi o halifi Aliji. Ovaj su manir turski pjesnici

prvi. M. Handžić je u svome radu "Sarajevo u turskoj pjesmi" (Sarajevo, 1944) štampao i preveo samo drugi dio.

¹³ M. E. Kadić, *Kronika V*, str. 53a. U časopisu "Naše starine" iz 1956., na str. 192 M. Mujić je netačno reprodukovao i preveo kronogram koji govori o popravku mostarskog vodovoda. Poslije nekoliko praznih listova u rukopisu M. Rešidova divana ima jedan kronogram o gradnji česme u Sarajevu u Carevoj mahali, koji je spjevao poznati sarajlija Mejli i još jedan kronogram o popravku Careve džamije u doba sultana Meğīda.

¹⁴ Rypka (o. c., str. 62 i dalje) ne može da odgonetne kakva bi to neprijateljska navala mogla biti, koja je Sabitu zadala tako težak materijalni udarac i prouzrokovala brige za familiju. Mislim da je i njega zadesila ta nesreća prilikom provala austrijske vojske, koja je kako je poznato, iza poraza Turaka u Slavoniji, prodrla čak do Skoplja.

naslijedili od svojih perzijskih uzora i bilo bi nepravedno kad bi ga mjerili mjerilom našeg shvaćanja skromnosti.¹⁵

Da bi se stekla vjerna slika o pjesničkoj vrijednosti M. Rešidovih radova, ja ću ovdje prevesti dijelove njegove “Mirāḡiyye” sa turskog i pjesmu sa perzijskog kojom slavi halifu Aliju, zatim još dva gazela, jedan kronogram i na kraju jednu njegovu polemičku pjesmu, koje nema u njegovu divanu, nego sam je našao u bilježnici M. E. Kadića (Gazi Husrev-begova biblioteka S. br. 134).

I

MIRAGIYYA¹⁶

Poznata je stvar da su na arapskom, perzijskom i turskom jeziku napisane mnoge pjesme u kojima se slavi Muhamedovo rođenje (mevlid) i njegov put na nebo (mi'rāḡ). U našim krajevima je najpoznatija Mirāḡiyya koju je spjevao Sabit Užičanin po uzoru na Gani-zāde Mehmed Nādirījev istoimeni spjev. Već je prije toga istaknuto da se sarajlija Mehmed Rešid divio svome zemljaku Sabitu da je stajao pod njegovim uticajem i da mu je posvetio poseban hvalospjev. Taj se uticaj ogleda i u ovoj Mirāḡiyyi, koja je vjerna kopija Sabitove. Ne samo da kompozicija i forma u ovoj Rešidovoj pjesmi potpuno odgovara onoj kod Sabita, nego su i pojedini dijelovi u oba spjeva vrlo slični.

Metar je u obje pjesme hezeḡ, koji u ovoj vrsti poezije pored remela i reḡeza najčešće dolazi. To zbog toga što su ovakve pjesme obično duge pa je pjesniku lakše stvarati stihove u jednostavnijim metrima. Uvodni dio pjesme, u kojem se opisuje ljepota noći, kod Sabita zaprema 20, a kod Rešida 27 stihova. Kod Sabita su Muhamedu posvećeni stihovi od 21–54, a kod Rešida 27–66. Opis Muhamedova puta na nebo sadržan je kod prvog od 55–101, a kod drugog od 66–107 stiha. Konačno zaključena invokacija i molitva kod Sabita dolazi od 102–111, a kod Rešida od 108–120 stiha. Kod obojice istom riječi (خوشا) počinje pjesma i invokacija (خداوندا).

¹⁵ Rypka (o. c., str. 57–58) tu pojavu sasvim umjesno opravdava sljedećim riječima: “Nun ist es gewiss nicht notwendig, die Iftihars der morgenländischen Dichter wörtlich zu nehmen, denn sie stellen nur ein von den begrenzten Themen der persisch-türkischen Poesie vor, womit die Dichter nicht so sehr sich selbst zu loben beabsichtigen, als vielmehr ihre Tüchtigkeit in der Erfindung neuer Gedanken und neu aufgefassten Bilderdetails demonstrieren wollen”.

¹⁶ U rukopisu je naslov ove pjesme نعت شریف.

Već na prvi pogled dade se ustanoviti da Rešid Sabita oponaša ne samo vokabularno nego i misaono. U formi pjesme Rešid je pokazao veću vještinu od Sabita, jer se kod njega od 28–39 stiha (i još u nekim pojedinačno) rimuju ne samo krajnji slogovi stihova, nego se još među se rimuju obje polovice prvog sa prvom polovicom drugog polustiha kao što smo to vidjeli u njegovoj pjesmi upućenoj šejhul-islam Fejzullāhu.¹⁷

¹⁷ Mi'rāgiyyu od Sabita Užičanina obradio je i preveo M. Handžić (Sarajevo 1940). U uvodnom dijelu autor je dao podatke o Sabitu i drugim turskim pjesnicima iz Užica. Kako međutim Handžić nije znao perzijski, a ovaj spjev vrvi perzijskim elementima, u prevodu Mi'rāgiyye napravio je dosta pogrešaka. Ja ću se ovdje ograničiti da ukažem samo na najkrupnije.

Vokalizacija je na mnogo mjesta pogrešna pa nas navodi ne samo na krivo čitanje arapskih (n. pr. مَجْمَرِ mj. مَجْمَرِ) i perzijskih riječi (kao نَهْنَكِ mjesto نَهْنَكِ), nego to nekad dovodi u pitanje i pravilno shvatanje stiha.

U 2 stihu Nādirijeve pjesme (str. 14 i 15) riječi تُنْدُ رُوْ آمَد (brzonoga gazela) (čita رُوْ آمَد) i daje im nemoguće značenje "gazela oštra lica".

U 3 stihu iste pjesme izraz تَوَغْ شَاهِي prevođač "carski tug" premda se iz stiha jasno vidi da se tu misli na cvijet, koji još i danas sarajevski cvječari nazivaju "tugi šah" (Fritiliaria imperialis).

Tumačeći stih 9 (str. 41) trebalo je istaknuti da je Kajhusrev predstavnik carstva svjetla (Irana), a Afrāsjab carstva tmine (Tūrāna), čijom su vječnom borbom ispunjene stranice Šahname.

U stihu 10 (str. 33) riječi بَر تَلَلِي پُولِي پِيرَهَن چَكْدِي prevedene su "...je lada plavog mora uzela na žični oklop", a treba "obukla je bogato vezenu košulju".

Stih 11 (str. 33) posve je nejasno preveden, jer je, po svojoj prilici, tekst stiha netačno naveden. Isto je tako netačan prevod 16 stiha.

U stihu 20 (str. 21) izraz شَامَكِ nije preveden (str. 33). Prevodilac je očito bio u nedoumici misleći da ta riječ znači "večernji", a međutim ovdje znači "sirski", jer su sirska Arapi na Istoku u velikoj cijeni zbog svoje ljepote.

U stihu 36 (str. 34) konstrukciju طِينِ مَخْتُومِ što znači "pečatna ilovača" prevodilac nije shvatio pa je taj stih (str. 44) nejasno protumačio.

U stihu 39 (str. 23) mjesto كُولِ او كَسُوْزِي prevodilac čita كُولِ او كَسُوْزِي i onda (str. 35) prevodi: "jadni lug" umjesto "glavnja garišta".

U stihu 41 (str. 33) rečenicu جَنِ اوْلَدِي و سُوْسِيْلَه prevođač "džin je od straha umro" mjesto "(satana) je usljed uznemirenosti poludio".

Kod stiha 58 (str. 25) riječi عَالَمِ كُبْرَا prevedene su (str. 36) "najveći prostor svijeta", a taj izraz uistinu znači "makrokosmos".

Stih 75 preveden je (str. 37): "A ona svijetla repatica što nebo krase jest njegov zlatni tug, koji je naprijed otišao", a treba prevesti: "Ona svijetla repatica što nebo krase jest tug od zlatnih struna (koji leprša za njim) pošto je on već izmakao na viši položaj."

Stih 79 (str. 28) odnosi se na planetu Merkur, a ne na Muhameda kao što prevodilac (str. 47) uzima.

Stih 84 i 88 (str. 28) posve su pogrešno navedeni, a u stihu 90 (str. 29) mjesto يَكْ وَتَنَهَا treba da stoji تَكْ وَ تَبَهَا što znači "samo sam".

Jednom riječi ovaj spjev očekuje novu kritičnu obradu.

Tekst

- خوشا شام نهادیّ البهاء لیله امرا
 که اولمشدی ظلام غمدن عاری صبح عید آسا 1
- ظلام شبمی یوخسه بزم دیری ایتمکه تعطیر
 پراولمش مجمر روزی شب ظلما
- ظلام شبمی یا اهل هوائی قویمغه قیده
 چوزوب صالمش بوینجه صاچلوین مجوبه دنیا
- ظلام شبمیدر یوخسه دوات چرخ اولوب منکوب
 بیاض صفحه روزه دو کلدی حبر مشک آسا
- نهار و شبمیدر یوخسه بونه آیاکیدر مشدر¹⁸ 5
 زمانه دختری اوزره دودنکی جامه زیبا
- فلک انجم ایله تازه شکفته بر چیچکلکدر
 دو شنمش جاده سی آق مرمریله اودته دن کویا
- نه غم کرخا کریز او لدیسه ورد احمر خورشید
 یرینه بتدی وافر تازه و غنچه بیضا
- دکلدر ظلمت شب سنبلساتن مطرآدر
 ایچنده جابجا نودسته نسرین تو و رعنا
- یره دوشدی آچیلوب زر قباغی حقه چرخک
 دو کلدی عالمه انک ایچندن عنبر ساری
- شفق ظن ایتمه آلتون طوپ وش طفلی کم ایتمشدر 10
 بو پر چرخ آغلا قانله باصد چشم خونپالا
- جواهر ققمه مغفر باشه اورمش بر یل زنکی¹⁹

¹⁸ U tekstu stoji کیورمشدر.

¹⁹ U rukopisu رنکی.

چيقوپ آلدی يد تسخيره بوم²⁰ روزی سرتاپا

سرین تیغ هلاليله دو شوروب رستم بهرام
دم سفید²¹ دو زیله چرخ اولدی خون آلا

دیندن قینایوب بو قلزم مَوَّاج شب طشدی
دکل انجم یوزه چیقدی نیخه اصداف لا تحصا

دکلدر کهکشان دستن او زاتمش آلمغه اوغری
چبقارمش شبچراغن طشریه ثودیم حضرا

وار ایسه خلقه سی انکشر چرخک قیر لدیکم
قویوب دوشدی ایچندن خاکه اول یاقوتنه حمرا

15

مکر کون تاب تف تبله در لتمشدی کردونی
اثر قلمش نیجه خوی قطره جسمنده آنک حالا

دکلدر نجم دمدار²² اولمغه آق شهرامینی شب
عطارد یازدی مکتوب اوستنه قویر و قلی بر امضا

اوچوب طاوس زرن بال کردون آشیاتعیدن
کورندی شبچراغ آسا هزاران بیضه بیضا

سیه روپوش چکدی شاهد خورشید روی روز
اکاکوز دکمیه ار ساکنان عالم بالا

حفیض²³ ارضه باتدی کرچه مهرک چشمه یی لیکن
ینه چرخه چیقردوب ایتدی شب فسقیه لر اجرا

20

شهاب المایی ایله شبچراغ²⁴ مهردن کور کیم

²⁰ U rukopisu روم.

²¹ U rukopisu stoji یوسفید.

²² U rukopisu دمدر.

²³ U rukopisu حفیض.

²⁴ U rukopisu je dragi kamen koji je plod pjesničke mašte.

تراش ایتدی زمان برآق بونجه کوهر یکتا

زر مهر زمان ناره قودی قصدی اریتمکدر

کتوردی²⁵ دانئه سیماب وافرآ نجم زهرا

شفق طن ایتمه²⁶ بر کلکون اتکلک باغلمش کردون

آنی بزم جهاننه زهره²⁷ رقص ایلمش زیرآ

دکل شب کل نورافزای اعیاندر او کیم انجم

چکوب میل شهابیله عیونن ایلدی بینا

او شب بر دختر مشکین ذوآب ماه رخدر کیم

25

دراری پرنله جبهه سین ایتمش کهر پیرآ

او شبدر انجم ایله بر بنفشه زار²⁸ شبنم یر

او شبدر صرمه نقشیله منقش بر سیه کمخا²⁹

او شب معراجه آغوب قطع پایه ایتدی پیغمبر

او شب اولدی مصاحب مالک کونینه اول دانه

ندیم حضرت وحدت علیم حکمت خلقت

قسیم رحمت امت کلیم طور او ادنی

حکمدان کتاب حق سبق آمو زهر مغلق

قمودن علمله اسبق تلمذکار ما اوحی

مراد طینت آدم نژاد فطرت عالم

30

جواد منحت هر دم بنی اکرم مولا

حکیم علم ربانی علیم سر فرقانی

²⁵ U tekstu .کتودی

²⁶ U tekstu .اتمہ

²⁷ U tekstu .زهرا

²⁸ U tekstu .راز

²⁹ U tekstu .کمخا

قرین فضل رحمانی امین کنج او حینا

سپهر عالم ارواح بدر کیتئ اشباح
او ممدوح خدا مداح بادئی همه اشیا

دریدر مهبط جبریل کندی مورد تنزیل
او امیّ ذو التّأویل علم آموز هردانا

حبیب لی مع الله³⁰ پایه نود محض بی سایه
رسول ماه آیه هم مخاطب کشته لولا

ولی دین ازهر مقتدای کل پیغمبر³¹
خطیب لا مکان منبر جدیر پایه علیا

35

امیر معتر محشر ظهیر قوم جرم آور
شه کرو بیان چاکر خدیو³² کشور معنا

عصات ملتی شافع³³ مکان امتی رافع
کنه رنجودینه نافع سوزی داروی روح³⁴ افزا

او ذات احمد و محمود نور حضرت معبود
او روح جمله موجود اصل صورت و معنا

محمد واضح شرع متین ذو العز و التّمکین
امام انبیا و مرسلین آن صاحب التقوی

لسانی ترجمان الحکمۀ ام الكتاب حق
دلی³⁵ پر بدر³⁶ کامل مستفیض نور ذات اما

40

³⁰ Cilja na Muhamedove riječi v. Handžić, str. 43. لا یسعنی فیہ غیر ربی

³¹ U tekstu پنغمبر.

³² U tekstu خدیو.

³³ U tekstu شافعی.

³⁴ U tekstu روع افزا.

³⁵ U tekstu ولی.

³⁶ U tekstu بدر.

جبینی³⁷ مطلع الانوار خورشید نبوتدر
فوادى مخزن³⁸ الاسرار علم جمله اسماء

کلامى در نظامى سبحة الابراء قدسيه
فعالى تحفة الاحراد زهاد ذوى التقوى

نبى کل ارواح اولمشدى روح پر نودى
دخى مثناسى ایدی آدمک ما بین طین و ما

کریمی کیم انک نقدینه کنجینه عفوی
اولو پدر مفلسان طاعنه بر کنز لا یفنى

بلیغ صاحب فصل الخطاب روح بخشاکیم
جماداته خطابى ایلدى نطق فصیح اعطا

45

قدم بصد قده دنيايه تزلزل اولدى کفر ستان
اولرزشله بولوب کسرى بيقلدى³⁹ غرقة کسرى

حضيض ذلته اولدم بيقلدى خاکسار اولدى
يوزيمى قالدی عزى بر دخى دعوامى ايده عزى

نبوت مهري لا معدر جمال تا بنا کندن
نوله طوغدقده⁴⁰ ایتسه نود نار⁴¹ کفر نا پیدا

ملوک دهر سوزده لال او لوب حصر اولدى خوفيله
نه ممکن باطلی حقک یاننده ایلمک اجرا

کم اولدى آب ساوه ضمک ارضک کوز یازى
نیجه بیل شوق بوس پایى اغلندی آبی زیرا

50

³⁷ U tekstu .خبینی.

³⁸ U tekstu .مخزن.

³⁹ U tekstu .بيقلد.

⁴⁰ U tekstu .طغدقده.

⁴¹ U tekstu .ناره.

صو سزدي مشربينه بونجه ازماندن كه سرعتله
سماوه چيقدى صافى صو اولوب تحت الثرى دن تا

قدوم معجز ملزو منه جانلر نثار اولسون
كه معتلى صحح ايتدى ايا قدن دو شمشى بر پا

يو غيكن جاني دپرتمك يردن نخل بستانك
انى بر پاى چوپين اوزره امرى ايلدى پويا

لباس نور احسانيله كيمش بنده سيدر اول
ته ممكن اولميه فرمانبرى مهر جهان آرا

نوله جمسى سراپا محض نود باصر اولسه
قمو انسانه انك ذا تيدر انسان عين آسا

55

نوله لعلى وپرلدوب قوت زهر آلودى سويلتسه
كمينه فيضدر انفاس لعلندن دم عيسا

انك دست لطيفى معجزه ينو عيدر چوقمر
همان ديك كده فيضيله نما بوله قودى خرما⁴²

او شاهه احترا ميچون در كه نه يد قدرت
دو قوتدى مهرايله منقش پرده ديا

نوله ايرلميوب مجزوبى اولسه داها انك
هوا سينه دوتمش عاشقيدر ابر پر سودا

وجودين رحمة للعالمين ايتمك ايله بارى
زمينه سنا سنى تحمیل ايتمزدى او شه اصلا

60

اعادى بربرينه ديدى طوپراق⁴³ باشمز اوزه
قيوب بر مشت خاكيه قلنجه آنلرى رسوا

نبى مرسل حق اولدوغى هب انسله جن

⁴² U tekstu حرما.

⁴³ U tekstu طپراق.

زبانسزدن اولی الانکاره اخبار ایلدی انشا
 جمالی خوب فالی شولقدر فرخنده اختردر
 شعاع طلعتندن اولدی بینا دیده اعمی
 قمر اولدی فلکده پاره پاره سعی امرنده
 اکا ایتدکده اول سلطان بر انکشتله ایما
 65 یترای خامه سعیک معجز انک حدی معجزدر
 نجوم ثا قباتی قنده ممکن ایمک اخصا
 ایدوب اول هزاران اعترافات عجزو تقصیر
 جیب خالکک معراجی و صفن ایلکل املا
 کلوب اول شب چیهه پیک باری حضرت جبریل
 کتوردی اکه بر رخش نظر سیر فلک پیما
 او رخش تیز دو کیم حرنه دکلو ایلسه مرعت
 ایرشمزدی ایزی توزینه انک و هم چاپک پا
 او رخش تیز تازش⁴⁴ کیم فضای⁴⁵ آسما نیدن
 کچوب نود بصر ایر کود میه اکا قضا اصلا
 70 براقی کیم دمندن بر نمونه کاکل غلمان
 براقی کیم حسود تار یالی طره حورا
 نه دم رخش سنبلد سته باغ بهشتیدر
 نه تار یال تار پرتو مهرجان آرا
 کورینن قرص ماه طاقمی⁴⁶ یا لیل اسراده
 نشان سم زرینی قالو پدر چرخده آیا
 دیدی جبریل باری جلیل ایدوب سنی تبجیل

⁴⁴ U tekstu تارش.

⁴⁵ U tekstu قضا.

⁴⁶ U tekstu تاقمی.

- سکاکلدی سلام و بو براقی ایلدی اهدا
- 74 دیدی کلسون حبیبیم بهره مند ذوق وصل اولسون
بکامهمان اولوب همصحبتیم اولسون بو شب تنها
- 75 کل ای نود عیون انبیا و اولیا کل کیم
سنی کوزلر نیجه کوزلرله بونه طارم بالا
- سعادتله سرای امها نیدن بو شب ایچره
بنوب اول رخش کروبوی پر اوزره اول شه والا
- عزیمت ایلدی علیایه بو دنیای سفلیدن
او نوره جلوه گاه اول اولدی مسجد اقصا
- امام اولدقده⁴⁷ صف انبديايه انده کور سیدک
قران بدر تام ایتدی پرن بربرجده کویا
- قیلوب اول جای آقد سده صلاتی قربه لله
عروج ایتدی سماوات اوزره جبریلله روح آسا
- 80 فلکده کهکشان ضمک قمر خدمت ایدوب اولدم
او شاهک مقد مینه ایتدی پایند از آن دیبا
- عطارد بر برات ریک افشان ایلمش تحریر
نبوت⁴⁸ خاتمی مختوم⁴⁹ ایدوب جاهن ایده ابقا
- دکل انجم قیروب سلزین طاغندی ققمه اصداغن
بیلور ناهید کیم قانون اویمز شرعنه اصلا
- سعادت ویردی شویله مقدمی مهره که دنیایه
آنی تاحشر ایتدی فایض یمنیت کبرا
- سپهر پنجم ایردکده بهرام ایلوب قوللق

⁴⁷ U tekstu اولدکده.

⁴⁸ U tekstu ابله iza riječi خاتمی treba zamisliti.

⁴⁹ U tekstu محتوم.

- بکردن تیغ اول شاهی او کینه قوشدی سک آسا
- 85 نقود نوره خاک پای رخشن طالب اولمشدی
 آنی وزنه ترازو ایلمشدی مشتری پیدا
 زحل فیض عمیم نظره سینه اولمیوب قابل
 باشی اوستینه آنک چو کدی⁵⁰ منحوسیت عظما
 مقام سدره یه ایردکده اول شه حضرت جبریل
 کلام لودنوت لا حترتت یله اولوب کویا
 جدا قالدی او حضرتدن او یرده صد تحسرله
 حبیبندن جدا قالمش مثال عاشق شیدا
 براق برق جولان ده قلوب رفتاردن انده
 کلوب رفرر او محبوبه قوجاغن ایلدی ماوا
- 90 ایروب بر بحر نوره آشنادن⁵¹ اول دخی قالدی
 جیب حق طالب اول نوره کندی تک و تنها⁵²
 شورسمه بر مقام بیمثاله ایردکم انده
 جمیع حاسه دهکانه حسی اولدی نا پیدا
 مقام خوش که وصفی قربگاه قاب قوسینی
 مقام خوش که نام بزم خاص الخاص او ادنا
 اویرده اولدی بی پرده شاهنشاهه کامی
 اویرده مالک الملک ندیمی اولدی اول دانا
 اکا اول یرده چوق معنای مخفی باغلدی صورت
 هیولیسسی حروفک حالی اولمقسزین اما
- 95 قلوب چوق کفت و کوییکم و کیف اولدم حبیبیله

⁵⁰ U tekstu چوقدی.

⁵¹ U tekstu اشنادن.

⁵² U tekstu تکه تنها.

نیجه اسرار پنهانی اكا حق ایلدی افشا
 بو صحبت طرفه صحبتدراو عین جامعیتدر
 بو رمزک فهمنه یوق اقتدار عقل ذوالارا
 مراد اوزره معانی عاملین کشت ایلوب آخر
 ینه زیب و جودی اولدی کیتئ صور آرا
 ایدوب عودت یرینه کلدی جانی در همان ساعت
 تهی قالمش ایکن روح دواندن قالب دنیا
 کتوردی امته کنجینه غیبیه دن اولدم
 سماع جان و دل زیلتفزاسی چوق در معنا
 100 دخی چوق نعمت حقه او لطف اسی سبب اولدی
 نخستین رو زمره پنج نوبت دعوت مولا
 نیجه ایلو عقول سافله انکار معراجی
 نیجه ممکن ضیای مهره حیلوله ایله مینا
 خوشا قلبی اب و بگری که صدق قصه معراج
 قمرده نوروش ایتدی دروننده مقروجا
 زهی عدل عمر کیم ظلم مرفوع ایدی عهدنده
 مکر بادخزان⁵³ کاهی او لوردیسه ورق زیر
 خوشا عثمان ذی النردین استحیاسی کیم آلان
 خوی شرمندن انک موج⁵⁴ اولمده دریا
 105 زهی باب حکم یعنی علی علم عالم
 که عقل کل دلی یلننده ساده لوحدر کویا
 نه اولدی قرتی عینی حییبک یعنی سبطینی
 اوله یوزقاره صبح حشره دک غداره دنیا

⁵³ U tekstu حزان.

⁵⁴ U tekstu موجه موجه.

همه اصحابی شویله والد توحید باریه
 قمونک اقتدا سیدر نجوم آساهدی بخشا

خداوندا کریما مغفرت کارا کنه بخشا
 ایاکیم ضالینه رحمتک ایلر هدا اهدا

شفاعت قسمتیچون دفتر امت آچلقدده
 نسیه ایتمه رشید بی رشادی سن شهنشاهها

بن اول صاحب کناهم کیم مثالم وارمی عاملده
 طولانوب چرخ اولمش مشعل ایله مثلمی جویا

110

بن اول صاحب کناهم کیم اولود لرسه اکر واقف
 جمیع اهل محشر ایلیه جرمدن استحیا

بن اول صاحب کناهم جرمله نسبت ترازوده
 مقابل قونسه مو مقدار اولود دنیا و ما فیها

بیغلدقده⁵⁵ قیامت موضعنده توده جررم
 چیقہ عرشه دکین مملو⁵⁶ اولوب اول عرصه پهنه

بو جرم آلودی آب لطفک ایله شست و شو ایله
 روا کورمه اوله بویوز قرالقله قولک رسوا

هوای غیر یاقدی خاتمان عقل و هوشم آب
 مدد ثم المدد ایله عنایتیله انی اطفا

115

بتان کافران کیشه کوکل اولمش پرستنده
 هدایت ایله انی دین ایمان اولمدین یغما

دریغنا عاقله درک ایلمکدن عاطله قالدی
 سزاکور عقل قدسیدن بکا بر شمه اعطا⁵⁷

⁵⁵ U tekstu بیغلدکده.

⁵⁶ U tekstu مملو.

⁵⁷ U tekstu اطفا.

سکا معلومدر احوال هرکس هیچ حلجت یوق
 علیم اولین و آخرینه ایلمک انبا

نته کیم مهر عروسی حجله چرخه کزوب هر شب
 ایده میناء مشکیندن فروغ طلعتن ایدا

روان طیب پیغمبره و آل و اصحابه

120

ایره بزدن درود روشنا چون انجم زهرا

Djelomičan prijevod

1. Krasno li je i kao dan svijetlo predvečerje noći M'irağa. A ta noć je svijetla, bez imalo tmine, kao blagdanska zora.
2. Je li to zbilja noćna tmina ili je dan koji je poput kadionice ispunjen ambrom tamne noći da bi nakadio samostansku družinu (stanovnike ovog svijeta)?!
3. Je li to noćna tmina ili je ovaj svijet poput ljepotice raspleo svoje kose da bi sputao zaljubljene?!
4. Je li to tama noći ili se mastionica neba prevrnula i na bijeli list – dan se izlilo mošus mastilo?!
5. Jesu li to dan i noć, šta je? Ili je vrijeme svoju kćer obuklo u krasnu odjeću u dvije boje?!
6. Nebeski svod sa zvijezdama kao da je cvijetnjak tek procvjetalog cvijeća po čijoj sredini je put obložen bijelim mramorom.
7. Pa šta ako se razasu crvena ruža sunca? Eto mjesto nje poniče obilje svježih, bijelih ruža.
8. To nije noćna tmina nego svježi perivoj sumbula u kome su mjestimice procvale sočne i krasne divlje ruže.
9. Na zemlju pade nebeska mastiona, otvori se njen zlatni poklopac i izli se čista ambra.
10. Ne misli da je to večernje rumenilo. To nebeski svod iz stotinu krvavih očiju roni krvave suze za svojim izgubljenim djetetom – zlatnom loptom.
- II. Pojavi se crnac vitez sa draguljima iskićenom kacigom na glavi i pod svoju vlast potčini cijelo carstvo dana.

12. Mars poput Rustema⁵⁸ odrubi njegovu glavu mačem mladača i njegovom, poput dana bijelom krvlju, okrvavi nebeski svod.
13. Noć iz svojih dubina uzavre poput uzburkanog Crvenog Mora i razli se, a na njenoj površini pojaviše se ne zvijezde nego bezbrojno mnoštvo školjki.
14. To nije Kumova slama nego kradljivac koji je pružio ruku da krade pa je Bik iz plavetnog mora iznio svoju svjetiljku⁵⁹ da bi ga osvijetlio.
15. Ako nebeski svod ima svoj prsten, on je slomljen: on ga je stavio pa je spao i iz njega je na zemlju pao crveni rubin.
16. Kao da je sunce svojim sjajem, parom i toplinom natjeralo znoj na nebeskom svodu pa je na njegovu tijelu kao trag ostalo mnogo kapi znoja (sitne zvijezde).
17. To nije zvijezda repatica, već je Merkur, gospodar bijelog prostranstva, bacio zavinuti potpis na pismo da bi bila noć.
18. Zlatokrili paun prhnu iz svoga gnijezda i ukaza se, poput noćnih svjetiljki, na hiljade bijelih jaja.
19. Dan, ta blistava ljepotica, navuče crnu koprenu, da ga ne bi urekli stanovnici gornjeg svijeta.
20. Sunce je istina utonulo u zemaljske dubine, ali ga je noć uzdigla pa baca mlazeve na nebeski svod.
21. Pogledaj, kako vrijeme dijamantnim krijesom od sunčanog dragulja reže mnogo krasnih blistavih dragulja.
22. Vrijeme je zlatno sunce stavilo u vatru da bi ga prečistilo pa je (u tu svrhu) donijelo kao komadiće žive mnogo sjajnih zvijezda.
23. Ne misli da je to večernje rumenilo. To je nebeski svod obukao ružičastu suknju, jer ga je Venera odredila da kao plesač zabavlja društvo ovog svijeta.
24. To nije noć, nego je antimon koji pojačava očni vid, i koji su zvijezde pomoću štapića krijesa podvukle pod svoje vjeđe i oči su im progledale.

⁵⁸ Rustem je proslavljeni junak starog Irana.

⁵⁹ Po priči je "šebčirag" dragulj koji vodeni konj u noći iznese u ustima na kopno pa ga stavi na zemlju i koristeći se njegovom svjetlosti pase.

25. Ta noć je djevojka sa mošus pletenicama, kao mjesec krasnim licem i čelom urešenim biser-plejadama.
26. Zvijezdana je noć rosni vrt ljubičica. To je zlatnim vezom izvezena crna svilena tkanina.

77. Iz ovog niskog svijeta vinu se on u visine. To se je svjetlo imalo najprije pojaviti u svetištu Jerusalema.
78. Kada je stupio pred redove vjerovjesnika kao predvodnik u molitvi, rekao bi da je u jednom sazviježđu sastao pun mjesec i Plejade.
79. Obavivši na tom najsvetijem mjestu za božju ljubav molitvu, pope se on poput duha s Gabrielom na nebo.
80. Ne smatraj da je na nebu Kumova slama. To je mjesec prilikom dolaska vladara prostora prostro bijeli brokat.
81. Merkur je napisao dekret i slova posuo zlatnom prašinom i snabdio ga vjerovjesničkim pečatom u namjeri da njegov položaj ovjekovječi.
82. Nisu to zvijezde, nego je Venera razbila gitaru i razasula školjke kojim je ona bila ukrašena, jer zna da ona nikako ne odgovara njegovu zakonu.
83. Njegov dolazak toliku je sreću donio suncu da ono do sudnjeg dana po ovom svijetu sipa najveću blagodat.
84. Mars je izrazio pokornost i s mačem o vratu psa požurio pred tog vladara.
85. Jupiter je za novac od svjetla zatražio zemlju ispod nogu njegova konja pa je postavio Vage da bi je mogao izmjeriti.
86. Budući da Saturn nije mogao podnijeti njegov općeblagotvorni pogled, na njegovu se glavu sručila velika nesreća.
87. Kad je taj vladar prispio do područja "Lotosova stabla"⁶⁰ blagorodni je Gabriel rekao: "Kad bi se ja tamo primaknuo, sagorio bih".
88. Na tom mjestu on je izostao iza preuzvišenog (Muhameda)

⁶⁰ Zamišljeni lokalitet u sferama.

izražavajući mnogostruko žaljenje kao zaljubljeni koji se rastaje od svoje drage.

89. Tu je ostao i kao munja brzi Burāq⁶¹ pa je došao Refref⁶² i preuzeo miljenika sebi u naručje.
90. Došao do mora svjetla i on (Refref) izostade iza svoga poznanika i božji miljenik uroni u svjetlo i nastavi put sam samcat.
91. Tako idući stiže do jednog bezprimjernog mjesta gdje prestaje svih deset osjetila.⁶³

II

PJESMA U SLAVU ČETVRTOG HALIFE ALIJE

منم آن مبدع⁶⁴ معنی و بیان طرفه حکیم 1
 عقل کل را بکنم نکته شناسی تعلیم
 منم آن معجزه کویا که بجای تسبیح
 سخنم ذکر کند روح قدس با تعظیم
 منم آن موی شکاف اهل نظره خرده شناس
 افکنم در کهر فرد بدقت تقسیم
 فکرتم اوج مسیریست که همچون پر کاه
 در دمی دور کشت دائره عرش عظیم
 میر ساند شعرا راهمه وحی و الهام 5
 بر زبان چون بشود ناطقه با طبع کلیم
 آن کلستان معانیست خیالم که ازو
 حجلی پرده و جنات ارم کشته عدیم

⁶¹ Ime fantastične životinje.

⁶² Ime anđela.

⁶³ Misli na pet vanjskih i pet unutarnjih osjetila.

⁶⁴ U tekstu میدع.

لطف طبعم بچنان منزلتی رفته کزو
 معنی عذب کند جوش⁶⁵ چو جوی تسنیم⁶⁶
 چو شد ازهر رک من نکته مکر تخمی⁶⁷رم
 کرده از محض لطائف ید خلاق علیم
 همزا جش بدمم تازه روانی بدمم
 خوانم تر سحر کلامم به بر طبع سقیم
 این چنین معجزه کون نظم ندانم زکجاست
 10 حاملی وحی مکر طبع مرا کشته ندیم
 در ورودست معانی بدایع بدم
 لایحات ملکوتیه چو⁶⁸ بر قلب سلیم
 بر لطائف نکتم سر زند ازدل هم دم
 همجو الطاف و منح از منش مرد کریم
 آن چراغیست دلم تابش اولم یزلی
 که فضا پر توش افروخت از نور قدیم
 چو نسیم و زداز کلشن طبعم یکدم
 شوره خاکی بکند رشک کلستان نعیم⁶⁹
 شد حجل از کهر نظمم و تا درین یم
 15 مختلفی کشت بکنج صدفی در یتیم
 طرفه مضمون نوایجاد بمن منسوبست
 معنی خاص باغیاری ندارد تعمیم

⁶⁵ U tekstu چوس.

⁶⁶ U tekstu تسنیم.

⁶⁷ U tekstu تحمیرم.

⁶⁸ U tekstu جو.

⁶⁹ U tekstu نغیم.

در سخن جفت دم حامل فیضت و دگر
 نیست در طبع یکی فیض چو در ابر عقیم
 انشرا حیست⁷⁰ ز⁷¹ فیض نفس من بصدور
 انبسا طیست در دل کلهاز نسیم

بر فلک جمله ملک زهره صفت میر قصند
 که بصوتم کنم این تازه غزل را تقسیم
 هر که بیند رخش نقش خطش را کوید
 این چه خطیست پذیرفته بر آبی ترقیم
 غمز در چشم جمال تو که کشتت مقیم
 کوپی در کعبه کمین کرده حرامی تحریم

20

تا بحدیست لطافت همزاج ذاتش⁷²
 روح حور بنزدش چو کیفیت جیم

چشم او کرد سویدای مرا شق بنکه
 بنظر ساخت بینن نقطه موهوم دونیم

سپهر مهر قضا در کف خود لر زاند
 بسکه شد⁷³ از قدر انداز نگاهش دریم

این چه عدلیست که کرد آن شه خوبی قانون
 بدم جود الیم و بدگر لطف عمیم

25

حبذا طبع نکت ما راست رشید
 یافت در بزم سخن از همه صدر تقویم

⁷⁰ U tekstu انشرا حیست.

⁷¹ U tekstu .ر.

⁷² U tekstu دانش.

⁷³ U tekstu ار.

ملک موروث⁷⁴ مرشد مکر از خاقانی
 در اقالیم بیان شوکت بخت دیهیم
 در پس⁷⁵ اداخته انصاف کنون شاعر کی
 بچنین لهجه که ما راست نکردد تسلیم
 آن چنان شاعرک مسخره⁷⁶ کوست کلام
 لفظ او جمله رکیک و همه معنایش ذمیم
 در چنان نظم کج الفاظ کجا معنی راست 30
 مسکن روح بلی هیچ نشد عظم رمیم
 تلخ ادایک متشاعر که بنزد سخنش
 دعوی لذت کوثر بکند ماء حمیم
 هرزه کو بو الهوس چون بتکلم آید
 روح راهر سخنش تازه عذابست الیم
 تنک طبعی که ز صدرش طلب منشرحی
 جستن بسط بود از کف پر قبض لئیم
 این چه عجیبست که من بنده عاجز کردم
 یاد بادم زچرا یارئ⁷⁷ مولای عظیم
 بعداد تبت الی رب و ایاه و اعوذ 35
 طالبا مغفرة سائرة هذا الاثیم
 دست در ذیل شفیع بزنم بو که مرا
 عفو جو یا شود از لطف خداوند رحیم
 آن حکیمی که ز حکمتو رئ عاقله اش

⁷⁴ U tekstu موروث.

⁷⁵ U tekstu بس.

⁷⁶ U tekstu مسخره.

⁷⁷ U tekstu سارئ.

عقل اول نه بجایست پذیری تفهیم
 آن شفیعے که شفاعتکریش⁷⁸ ار میباشد
 یار مقبول خدا میشود ابلیس رجیم
 آن خلیلی که فلک با همه این عظمت
 کشته خم تا بکند در که اورا تلشیم

آن شه صورت و معنی که همه تکوین را
 سلک پروین کرده بر اتش نظیم⁷⁹

آن چنان واسع العلم که میان علمش
 نه فلک کشته چودر دائره اش نقطه جیم

اسد الله علی انکه شود کر مذکور
 افکند لرزه شکوهش بدل هفت اقلیم
 زسکونش کره ارض بوی نقطه نون
 حلقه عرش ز مجدش مثل حلقه میم

صفت جود و کرم در دل طبعش محبوب
 همچو نرمی و خوشی در منش و داب حلیم

بکنند از همه آلاء جنان استغنا
 کر بلطفش نکند جنتیان را تنعیم

فیض کبرا شود از لطف اکر وقت خزان⁸⁰
 به بهاران بزند چیده بصد روی نسیم
 اخگرش راهمه تبدیل بسبزه بکنند
 کرز رحمش بچکد قطره آبی بجحیم
 نظرش اوج مسیر یست که با نسبت او

⁷⁸ U tekstu شفاعتکریش.

⁷⁹ U tekstu نظیم.

⁸⁰ U tekstu حزان.

مانده در قعر زمین نظرۀ صاحب تنجیم

غیبدانی که حکیم ازلی تا یه ابد
کرده احکام قضارا بدل او تقویم

صور جمله ظهورات بلوح علمش
قدرت حضرت حق کرده قلم را ترسیم

50

کتب اربعه را بر ملل اجرا کردی
ساختی کردل دانش بر انسان تحکیم

معنی ذات فضیلتلو را و چون آمد
نکته اش داد بتوکیب و لایت تتمیم

میسزد جمله اعداء خودش کر بکشد
قتل کفار نکردند بمسلم تحریم

فخر الامرا صاحب رسول اللها
انکه نام تو خدا کرده جوادیت تفخیم⁸¹

مبغض⁸² ذات توحق ساخته⁸³ اشقی⁸⁴ زهمه

55

والئ حب تو کرده بر ضایش تکریم

نام پر نور تودر وسط کلامم کویا
شپجر اغپست بما بین در اریئ نظیم

من تفسیده جکر را قدحی احسان کن
آب کوثر چو⁸⁵ شوی تشنه دلان را توقسیم

این زمین نیک بود بانک طبع تو

⁸¹ U tekstu .نخیم.

⁸² U tekstu .منعص.

⁸³ U tekstu .ساخته.

⁸⁴ U tekstu .اشفی.

⁸⁵ U tekstu .جو.

وقت شد تاك سوي طرف دعا را تو عزيزم

تاكه ابداع معانى بكنند طبع بليغ
تاكه افصاح بيان سر زند از ذهن سليم

بهزاران در درازا از دل اخلاص فزود
به ادبها لب ما را در او باد لشيم

60

دشمنش عمر تلف ز ضلالت بادا
دوستش دائم و ثابت بسردين قويم

Prevod

1. Ja sam tvorac stilistike i retorike, čudan mudrac, tako da razumu svemira dajem lekcije iz pjesničke vještine.
2. Ja sam čudotvorac riječi tako da Gabriel moje besjede pri slavljenju boga sa poštovanjem izgovara.
3. Ja sam cjepidlaka, oštrouman i bistar do te mjere da pomno razabirem biser i rijetke dragulje (riječi).
4. Moja misao leti u nebeske visine i poput šestara u jednom času zahvati krug najviše sfere.
5. Kad moj jezik, Mojsijeve naravi, progovori, nadahne on božanskim nadahnućem sve pjesnike.
6. Moja je mašta perivoj pojmova kakav ćeš zaludu tražiti u mladinskoj sobi i u rajskim vrtovima.
7. Finoća moje naravi je tako daleko dosegla da iz nje izviru ugodne misli kao rajski izvori.
8. Kako iz svakog mog živca izvire duhovita riječ, izgleda da je ruka svemogućeg stvoritelja moje biće zamijesila iz samih dosjetki.
9. Moj dah uljeva nov život u konstituciju bolesne naravi, a moje je bajanje bolje negoli moja čarobna riječ.
10. Ne znam odakle mi ovi čudotvorni stihovi? Da me počem nije nosilac božjeg nadahnuća (Muhamed) postavio svojim dvorjanikom?!

11. Divne mi se misli roje u srcu kao iskre tajanstvenog svijeta u zdravu razumu.
12. Svaki čas iz moga srca izbijaju dosjetke, stvarajući (sve nove) anegdote onako kao što iz naravi darežljiva čovjeka stalno izviru dobročinstva i darovi.
13. Moje srce je svjetiljka, koja sja od iskona, jer ju je sudbina pomoću iskonskog svjetla zapalila.
14. Kad iz moje duše kao ružičnjaka jedan časak pirne povjetarac, rajski perivoj zažali što nije neplodna zemlja.
15. Najveće zrno bisera se stidi kad gleda moju biser poeziju pa se stoga sakriva u ugao kakve morske školjke.
16. Čudne novootkrivene misli pripisuju se meni, jer se povjerljive stvari ne kazuju svakome.
17. Srce, moj drug puno je blagoslova za stvaranje stihova kakva inače kod drugog nema kao u beskišnom oblaku.
18. Blagoslov iz moje duše donosi raspoloženje ljudskim srcima kao što se od povjetarca razvijaju ruže.
19. Kao Venera u sferama igraju svi anđeli, jer ja svojim glasom pjevam melodiju ovom novom gazelu.
20. Ko god vidi blistave crte pisma (toga gazela), reći će: "Kakvo je to pismo moglo nastati na vodi?".
21. Mig koji se smjestio u očima tvoje ljepote izgleda kao razbojnik koji je u odjeći hodočasnika u Kabi pao u zasjedu.
22. Finoća njezina karaktera je tolika da u poređenju s njom spokojstvo rajskih ljepotica izgleda krivudavo kao arapsko slovo đ (ج).
23. Njezine su oči svojim pogledom raspolovile jezgru moga srca. Gle kako se pogledom može raspoloviti i zamišljena tačka.
24. Sfera sunca sudbine strepi u njezinoj ruci samo zato što strahuje od njezina sudbonosnog pogleda.
25. Kakva je to pravda koju je uzakonila ona kraljica ljepote? Moje srce tišti teška nepravda, a drugo uživa neograničenu milost.

26. Bravo tvome dosjetljivom duhu, Rešide! Ta on je u krugu pjesnika zauzeo prvo mjesto.
27. Valjda je (poezija) moje naslijeđeno carstvo od Hākānija⁸⁶ pa sam u carstvu rječitosti moćna okrunjena glava.
28. Gdje je taj pjesnik koji je pravednost zabacio za leđa pa da ne oda priznanje našem jeziku?!
29. Takav sićušni pjesnik govori maskarade, u kojima su svi izrazi nesuvisli, a sve znanje loše.
30. Kako će biti pravo značenje u takvim netačnim izrazima?! Istrule kosti ne mogu biti sjedište duše.
31. (To je) nazovi pjesnik koji za svoje stihove, koji su kao ključala voda (pakla) tvrdi da imaju slast vode iz rajskog izvora.
32. Kada brbljavi fantasta počne govoriti, njegova je svaka riječ (za slušaoca) nova teška kazna.
33. Tražiti da ti pruži rasonodu duša malodušnika znači što i zahtijevati dar iz čvrsto stisnutih ruku kakva škrtice.
34. Kakvo je to čudo što sam učinio ja, bijedni rob?! Ja se tu moram sjetiti pomoći uzvišenog gospodara.
35. Ovaj griješnik traži oprost koji će njegove grijehe pokriti. Više puta se obraćam svome gospodaru, njega (tražim) i (u njegovu zaštitu se) sklanjam.
36. Ja se držim skuta jednog zaštitnika koji će možda za me zatražiti oprosta od milostivog gospodara.
37. To je mudrac, čiji mudri razum nije u stanju shvatiti ni razum svemira.
38. To je zagovornik na čiji bi eventualni zagovor prokleti satana postao cijenjeni Božji prijatelj.
39. To je (božji) prijatelj zbog koga se nebeski svod savio da bi mogao poljubiti njegov prag.
40. To je car vidljivog i nevidljivog svijeta čija je zapovijed sredila

⁸⁶ Poznati perzijski pjesnik iz XII vijeka.

svu vasionu poput niza Vlašića.

41. Njegovo je znanje toliko prostrano da u njemu devet sfera predstavlja kolik tačku u slovu ğ (ج).
42. To je božji lav, Alija, koji ako se spomene, srce cijele zemaljske površine zastrepi od strahopoštovanja.
43. Kad on miruje, zemaljska kugla postane kao tačka u slovu n (ن), a prema njegovoj slavi je krug najviše sfere kao krug slova m (م).
44. U srcu njegove naravi skoncentrisana je darežljivost i plemenitost kao blagost i dobrota u čudi i postupku blaga čovjeka.
45. Ako on svojom dobrotom ne bi obdario stanovnike raja, oni bi se odrekli svih rajskih blagodati.
46. Velika bi sreća bila kad bi jesenski vjetar iz njegova srca donio ubrana cvijeća.
47. Kad bi od njegove milosti jedna kaplja vode kanula u pakao, supra pakla bi se pretvorila u zelenilo.
48. Njegov pogled seže u nebeske visine i u poređenju s njim pogled astronoma ostaje u zemaljskim nizinama.
49. On je poznavalac tajni, jer je vječni mudrac u njegovu dušu usadio odredbe sudbine.
50. Božja svemoć je peru vječnosti omogućila da slike svih pojava upiše na tabli njegova znanja.
51. Kad bi se njegovo srce postavilo da upravlja ljudima, ono bi među pripadnicima raznih vjera provodilo odredbe sve četiri Svete knjige.
52. Kad se pojavio duh njegove vrijedne ličnosti, njegova darežljivost je postala konačna komponenta bogougodnosti.
53. Umjesno bi bilo kad bi on sve svoje neprijatelje pobio, jer vjerniku nije zabranjeno ubijati neprijatelje.
54. Ponose vladara, družje božjeg poslanika, ti koga je bog odlikovao naslovom apostola.
55. Onoga ko tebe mrzi bog je učinio najnesretnijim, a svojim zadovoljstvom je odlikovao onoga ko tebe voli.

56. Tvoje blistavo ime u mojim stihovima izgleda kao neprocjenjiv dragulj u nizu bisera.
57. Kada budeš žednim srcima dijelio vodu rajskog izvora, udijeli i meni, čija jetra sagorijeva, jednu čašu.
58. Ova zemlja je lijepa zato što je tvoja narav lijepa pa je (pjesniče) vrijeme da se obratiš molitvi.
59. Dokle god narav stiliste bude stvarala misli i dokle god budu iz zdrava razuma tekli jasni izrazi.
60. Sa hiljadama bolova u srcu punu iskrenosti neka ga cjelivaju naše usne s punim poštovanjem.
61. Neka njegovi neprijatelji uništavaju svoj život u zabludi, a njegovi prijatelji neka se stalno i žilavo drže čvrste vjere.

III

GAZELI

	1
نه دم که دردیله اولسه بر افغان درون پیدا صدا سیله ایدر در فلک صد ارغوان پیدا	1
نه حکمتدر که قائمه دو لدوغنجه غمزّه مکار بو سودائی کو کلدہ اولمده افزون جنون پیدا عجیمی آه سردایتسه سر مٹک دیدم تحریک اولور صرصر اسنجه یمده موج کو پکدن پیدا نظر قیل مردم خونبارمه چشم پر 87 اشکمدہ که اولمش بحر زخار 88 اورته سنده عین خون پیدا سنگ معنای والا رتبه که اولمز ابد واصل	5

⁸⁷ U tekstu بر.

⁸⁸ U tekstu زخار.

رشيدا اولدى بر قچ ناشناس طبع دون پيدا	2
بر دل ايكي جانانه يه تسليم او لنمز بر جوهر فرد ايكييه تقسيم او لنمز	1
جانان كوزى عاشقلمره هپ قيسه ديت يوق قتل ايتسه قضا على تجريم او لنمز	
حرمتملو طوتر چشم خيالن كوكل انجكق قاتل حرم كعبه ده تعظيم ارلنمز	
بيهوده نه در غمز كه آموزش فتنه علامه كله بلى تعليم او لنمز	
اغياردن او لسم نوله جانانه ئى مانع مخصوص رشيدا بلى تعميم او لنمز	5

Prevod

1

1. Onog časa kad se uslijed bola pojavi povik iz srca moga,
Na nebu se, na taj glas, pojavi stotina jorgovana.
2. Nije čudo da se, ukoliko (tvoj) lukavi pogled obuzima moju krv,
u ovom melanholičnom srcu povećava ludilo.
3. Zar je čudo što moj hladni uzdah nagoni suze na oči?! I na moru
se pjena stvara kada puše bura.
4. Pogledaj moje krvave zjenice u očima punim suza. To je izvor
krvi usred razbješnjalog mora.
5. Rešide, pokazala se (je) podla narav nekoliko neznanica koji tvoj
visoki duhovni stepen nikad neće postići.

2

1. Jedno srce nije moguće pokloniti dvjema draganama, kao što
nije moguće podijeliti supstancu u dva dijela.

2. Kad bi oči drage poubijale sve zaljubljene, ne bi platile krvarinu, baš kao što se ne može okriviti sudbina kad bi zatrla cijeli svijet.
3. Srce s poštovanjem čuva viziju oka, samo što se ubica u svetištu Kabe ne može poštivati.
4. Uzalud je tvom pogledu tumačiti šta je zloba, jer sveznalicu nije potrebno poučavati.
5. Razumljivo je, Rešide, da svojoj dragoj ne dopuštaš da gleda druge, jer ono što je naročito nekom namijenjeno ne može se prepustiti svakom.

IV

KRONOGRAM

صد بارک الله ایتمده در آصف جلیل
بو کشوری عواطف ایله جنته عدیل

I

ماء الحیاة لطفنی فیضیله جمله دن
اقدردی تراونیک اهلنه عین سلسییل

بر چشمه لطفندن اول صویک
عین الحیاة قلدی تواری اولوب حجیل
یارب جهانده کیمکه مفیض بو صوی
اولسون جنانده اکه عوض جوی زنجبیل

اول آصف جلیل سمی خلیل حق
ایتدی زلال مکر متن عامله سبیل

5

بو چشمه یه تنزل ایدوب کورسه صفوتن
تسنیمی هیچ آغزینه المزدی جبریل
بو آب نانه او غراسه اسکندرک یولی
آب حیاته او لمزدی طالب دلیل

بر ماء جانفزا که مقدس ایکن صودن
 قدسیلر اولدی شوقی ایله صاحب علیل
 تاریخ غیبیدن دله فیض اولدی ای رشید
 دیندی بو مایه عین ایله زمزم الخلیل

Prevod

1. Po sto puta da je blagosloven uzvišeni namjesnik (koji je ravan Solomunovu kancelaru Asafu), što je ovu zemlju svojom dobrotom pretvorio u raj.
2. Između ostalog njegova je darežljivost usrećila stanovnike Travnik Vodom besmrtnosti,⁸⁹ jer im je doveo rajsko vrelo Selsebīl.⁹⁰
3. To je izvor pitke vode, koja je tako ugodna da se Izvor besmrtnosti od stida pred njom sakrio (u mračne predjele zemlje).
4. Onome koji je na ovom svijetu doveo ovu vodu, naknadi, bože rajskom rijekom Zengebīl.
5. Taj uzvišeni vezir je imenjaka božjeg prijatelja (Abrahama). On je svoje darove, koji su poput pitke vode, zavještao cijelom svijetu na uživanje.
6. Kad bi se spustio do ove vode i vidio njenu bistrinu Gabriel, više ne bi ni kušao vode iz rajskog izvora Tesnim.
7. Da je Aleksandra Velikog nanio put na ovu čistu vodu, ne bi on tražio vodiča do Izvora besmrtnosti.
8. Kako je ova životvorna voda sveta, svetačka bića boluju od vodene bolesti usljed čežnje za njom.
9. Datum (ove česme) doprije iz tajanstvenog svijeta u tvoje srce, Rešide. Ova se voda može nazvati pravim Abrahamovim Zemzemom.⁹¹

⁸⁹ Izvor besmrtnosti je, po priči, negdje u mračnim krajevima zemaljske površine i Aleksandar Veliki je, vele, vodio sve svoje vojne ne bi li pronašao taj izvor.

⁹⁰ Selsebīl, Zengebīl i Tesnim su imena rajskih izvora.

⁹¹ Zemzem je izvor u dvorištu Kabe.

Posljednji polustih, čija brojčana vrijednost slova daje datum gradnje Halīlpašine češme u Rešidovu divanu glasi: مایه عینی ایله Očito je da riječi مایه عینی ایله

V

KRATKA PJESMA – ODGOVOR

بوسنوئی ذم ایلین ای اسفه دور زمان I
 جهلنی اظهار ایدوب ملویمش سن را یکار
 بوسنوی جاهل دیو کندو کی عارف اکلمه
 وار ایسه بر مشکل کل ایده ین سکا بیان
 هجوی چون بدأ ایلمش سن ای پلید هرزه کو
 کل سنکله اوله لم علم هجاده امتحان
 کژ طبیعت سن صقین یلتنمه نظمه ساکت اول
 شعر که اشتر کو لر یاقنده قالدی مردمان
 حسب حالک نظم ایدرسم ین درخت وصفکه 5
 شویله بر قوش قوندرم عاملده او لسون داستان

Prevod

1. Ti najgluplji čovječe svih vremena koji Bosanca grdiš, svojim bezvrijednim blejanjem pokazuješ samo svoje neznanje.
2. Pretpostavljajući da je Bosanac neznalica ne smatraj sebe učenicim, jer ako ima kakvo teško pitanje, dođi, da ti ga rastumačim.
3. Kad si već počeo grditi, ti prljavi brbljavče, hodi da se ogledamo u satiri.
4. Ti si nemoralna karaktera, ne upinji se za poezijom i šuti, tvojim se stihovima i deva smije, a da i ne govorimo o ljudima.
5. Kad bih te ja svojim stihovima prikazao, postavio bih na to drvo pticu, o kojoj bi cijeli svijet pričao.

treba napisati مایة عین ایله kako je zabilježeno i u M. E. Kadića Kronici (V, 52). Kadić je kod kronograma netačno brojem stavio 1113/1701 mjesto 1115/1703 god., koja proizlazi iz ukupnog broja slova. Kako opet Halil paša tada više nije bio bosanski valija, jer ga je na toj dužnosti u novembru 1114/1702 god. zamijenio Seifullāh paša, jasno je da riječi عین ایله treba napisati عینیه pa da izađe godina 1114/1702.